

ASPECTE ALE DERIVĂRII CU SUFIXUL *-eŧ*

CAROLINA POPUȘOI

Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, București
carolina_popusoi@yahoo.com

Cuvinte-cheie: *derivare, sufix, origine slavă, bază de derivare, valori semantice.*

Keywords: *derivation, suffix, Slavic origin, derivational base, semantic values.*

1. PRELIMINARII

Sufixul *-eŧ* reprezintă o particularitate a limbii române, acesta negăsindu-se în celelalte limbi romanice. Lipsa sufixului *-eŧ* în limbile neolatine ar putea fi un indiciu referitor la originea lui.

Afixul *-eŧ* are variantele *-aŧ*, *-ăŧ*, care, de regulă, se prezintă ca variante fonetice, la nivel regional.

În mediul științific românesc, sufixul *-eŧ* a fost abordat sumar de Ovidiu Densusianu (1901), George Pascu (1916), Alexandru Graur (1929), Virgil Nestorescu (2006), Magdalena Popescu-Marin și Eugenia Contraș (2007)¹.

Cercetarea problemei tratate aici va fi susținută cu material faptic, excerptat din DA, DLR, MDA, DEX, DI.

2. ORIGINEA SUFIXULUI *-Eŧ*

Primele informații despre proveniența sufixului *-eŧ* găsim la lingvistul sloveno-austro-ungar Franz Miklosich² (1881), care a fost preocupat atât de slavistică, cât și de dialectul daco-român. Lingvistul susține că afixul *-eŧ* este de origine slavă, fapt plauzibil ținând cont de lipsa lui în celelalte limbi romanice. Acest fapt este confirmat și de lingvistul român George Pascu, în monografia *Sufixe românești*³, unde se pun în discuție și aspecte legate de etimologia sufixelor din limba română. Despre sorgintea slavă a sufixului discută și lingvistul Alexandru Graur⁴.

¹ În *Form. Cuv. (XVI–XVIII)* (2007: 117–118, 210).

² Miklosich (1881: 54).

³ Pascu (1916: 316–324).

⁴ Graur (1929: 43–51).

Unii lingviști consideră însă că sufixul *-eț* are origine multiplă. Astfel, Ovidiu Densusianu⁵ menționează că afixul *-eț*, în cazul numelui de agent și al diminutivelor, provine din vechea bulgară (*-icǐ*), iar, în cazul adjectivelor, din lat. (*-icius*).

Abordarea lui Ovidiu Densusianu despre etimologia multiplă este susținută și de către lingvistele Magdalena Popescu-Marin și Eugenia Contraș⁶.

Analizând derivatele din limba română cu sufixul *-eț*, am găsit doar 4 lexeme organizate în latină cu sufixele *-icius*, *-icium*, *-itium*, care, în română, s-au adaptat fonetic, devenind *-eț*⁷. V. *mistreț* s.m. < lat. *mixticius* „porc sălbatic”; *județ* s.n., s.m. < lat. *judicium* (înv.) „judecată”; (înv.) „judecata de apoi”; (înv.) „judecător”; (înv.) „Dumnezeu”; (înv.) „cârmuitor al unui oraș”; „unitate administrativ-teritorială, în România, în componența căreia intră mai multe orașe și comune”; *nutreț* s.n. < lat. *nutricium*; *ospeț/ uspeț* s.n. < lat. *hospitium* „ospăț”; (înv.) „oaspete”.

După cum vedem, lexemele examinate sunt substantive, și nu adjective. Cât despre derivate adjectivale cu sufixul *-eț*, nu am întâlnit niciun lexem cu origine latină. În această ordine de idei, George Pascu menționează că sufixele latine *-icius*, *-icium*, *-itium* „s-au pierdut în română, [fapt pentru care] sufixul românesc *-eț* corespunde în[tru] totul sufixului slav *-eť*”⁸.

Prin urmare, din slavă, sufixul *-eț* a fost împrumutat prin lexeme ca: *târgoveț*, *-eață* s.m.f. „negustor”; „locuitor al unui târg” (cca. 1514–1516, Bogdan, *Glosarul cuvintelor românești din documentele slavo-române*); E: vsl. *trǔgovicǐ*, bg. *tǎrgovec*; *pocroveț* s.n. „bucată de pânză folosită pentru acoperirea unor obiecte de cult în religia creștină” (a. 1588, Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, I); E: slv. *pokrovicǐ*; *ceasloveț* s.n. „ceaslov” (a. 1588, Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, I); E: slv. *časosloveca*; *letopiseț* s.n., s.m. „cronică, hronic”; „cronicar” (a. 1620, Moxa, *Cronica universală*); E: slv. *lietopisicǐ*; *agneț* s.n. „bucată de prescură din care se taie anafura pentru împărtășanie” (a. 1643, Varlaam, *Cazania*); E: slv. *agnicǐ*, bg. *agnec*; *stareț*, *-ă* s.m.f. „călugăr (călugăriță) care conduce o mănăstire” (a. 1643, Varlaam, *Cazania*); E: slv. *staricǐ*; *precupeț*, *-eață* s.m.f. „persoană care cumpără de la producător zarzavaturi, fructe, ouă etc., pe care le revinde apoi cu preț mai ridicat, în piață sau pe străzile orașului” (a. 1645, Herodot, *Istori*); E: vsl. *prǐekupicǐ*, bg. *prekupec*; *magupeț/ magopeț* s.m. „brutar la mănăstire” (a. <1678–1683>, *Lexicon slavo-român*); E: vsl. *magjupecǐ*, srb. *magjupicǐ*;

⁵ Densusianu (1901: 253); v. și Densusianu, în ILR (1969: 184).

⁶ *Form. Cuv. (XVI–XVIII)* (2007: 210).

⁷ În asemenea situații, avem a face cu un sufix *-eť*², neproductiv în română, care nu constituie obiectul de studiu de aici.

⁸ Pascu (1916: 322), v. și *ibidem*, 424.

tripesneț s.n. „cântec religios compus din trei versete sau strofe” (a. 1700, *Bibliografia românească veche*, I); E: slv. *trepjasnecī*;

cupeț, *-eață* s.m.f. „negustor” (a. 1750, *Uricariul*, XXII); E: vsl. *kupīcī* etc.

După cum se poate vedea, sufixul *-eț* a pătruns în limba română încă la începutul sec. al XVI-lea, prin împrumuturi din slavonă, slava veche și bulgara veche.

Din categoria împrumuturilor de origine slavă, amintim și lexemele:

bocăneț s.n. „(bucată de) pâine”; E: ucr. *bohonceī*, *buhanečī*;

bogonoseț s.m., adj. (înv.) „(om) cu frica lui Dumnezeu”; E: vsl. *bogonosecī*;

canaveț/ canavăț s.n. (înv.) „pânză groasă (de cânepă)”; E: bg. *kanavaca*;

cervoneț s.m. (înv.) „monedă rusească de aur (egală cu 3 ruble)”; (pop.) „bancnotă rusească de 10 ruble (cu circulație între anii 1922–1947)”; E: rus. *červonec*;

coneț s.n. (înv., reg.) „sfârșit”; E: vsl. *konīcī*, bg., rus. *konec*;

coteț s.n. „adăpost pentru păsări, făcut din scânduri sau din piatră”; E: vsl. *koťcī*;

criveț/ crivăț s.n. „vânt puternic și rece, care suflă iarna dinspre nord-est, aducând mari scăderi de temperatură”; E: vsl. *krivīcī*, bg. *krivec*;

dvoreț s.n. (reg.) „curte”; E: bg., rus. *dvorec*;

glumeț, *-eață* s.m.f., adj. „(om) care face multe glume”; E: bg. *glumec*;

hârleț s.n. (reg.) „cazma”; E: vsl. *rylīcī*;

igreț s.m. (reg.) „lăutar”; „scripcar”; E: bg. *igrec*;

isteț, *-eață* adj. „ager (la minte), deștept”; E: vsl. *istīcī*;

loveț/ lovăț s.m. (înv., reg.) „ochitor bun”; „vânător”; „pescar”; E: rus., ucr. *lovec*, srb. *lovac*;

opaieț s.n. „lampă mică, primitivă, care luminează cu ajutorul unui fitil introdus într-un recipient umplut cu seu, ulei sau untură”; E: vsl. *opajecī*;

palaneț s.n. (reg.) „turtă făcută din aluat de pâine, coaptă pe vatră sau pe plită, uneori umplută cu brânză, urdă, magiun etc.”; „pâine nedospită și prost coaptă”; E: ucr. *paljanicja*;

praveț/ pravăț s.n. (înv., reg.) „drum drept”; „ghid, îndreptar”; s.m. „dirijor (de cor)”; E: vsl. *pravīcī*, bg. *pravec*, srb. *pravac*;

sticleț/ stigleț s.m. „sticlete”; E: bg. *stiglic*, srb. *steglic*;

șugubeț, *-eață* adj. „glumeț, hazliu”; „poznaș”; E: vsl. *dušegubīcī*;

vrăbeț s.m. „vrăbete”; E: bg. *vrabec*, srb. *vrabac* etc.

Examinând lexemele de mai sus, constatăm că împrumuturile din slavonă, din slava veche și din limbile slave moderne sunt, de regulă, formații derivate și în aceste limbi. Spre exemplu:

maladeț s.m. (reg.) „flăcău; tânăr; voinic”; E: rus. *molodec* < rus. *molod(oī)* „tânăr” + *-ec*⁹;

poslaneț s.m. (înv.) „mesager; trimis; sol”; E: pol. *poslanjec*, rus. *poslanec* < pol. *poslan(je)*, rus. *poslan(je)* „mesaj” + *-ec*;

⁹ V. lexemele din ucraineană în *Толковий словарь українського языка*, <https://1550.slovaronline.com>.

¹⁰ În transcrierea fonetică, prin afixul *-ec(i)* din limbile slave, se notează sufixul *-eț*.

provideț s.m.f., adj. (înv.) „(om) prezicător”; „(om) profet”; E: slv. *providecī* < slv. *provid(eti)* „a prevedea” + *-ecī*;

scapeț/ scopeț s.m. „bărbat castrat”; „membru al unei secte creștine apărute în Rusia, care practică asceza și castrarea”; E: vsl. *skopecī*, rus. *skopec* < slv., rus. *skopiti*² „a castra” + *-ec* etc.

Asemenea împrumuturi au circulat activ în limba veche, dar și în graiuri, influențând, astfel, procesul de creare a cuvintelor pe teren românesc cu sufixul *-eț*.

3. DERIVATE CU SUFIXUL *-EȚ*

În limba română, sunt peste 150 de lexeme organizate cu sufixul *-eț*. Menționăm că o seamă considerabilă de lexeme terminate în *-eț* au etimologie necunoscută, ceea ce ne determină să admitem că numărul derivatelor cu sufixul discutat ar putea fi mult mai mare.

Din atestările date în DA, DLR, MDA, constatăm că primele derivate pe teren românesc cu sufixul *-eț* au apărut pe la sfârșitul secolului al XVI-lea (v.: *măreț*, *-eață*¹¹/ *amăreț*, *-eață* adj. „grandios, impunător, falnic, maiestuos, fastuos”; s.m.f., adj. (reg.) „(om) care se mândrește; semeț”; s.m.f., adj. (reg.) „(om) care se trufește; orgolios” (a. 1581, Coresi, *Evanghelie cu învățătură...*)).

Pe lângă derivatele din clasa substantivelor comune, în această perioadă, s-au creat și un număr considerabil de nume proprii, cum ar fi: antroponime (nume de botez și de familie¹²), toponime, hidronime. Spre exemplu: *Gavrileț*, *Iacobeț*, *Ioneț*; *Morăreț*, *Păuneț*, *Ruseț*; *Codreț*, *Gruieț*; *Olteț*, *Pruteț* etc.¹³

Destul de productiv în derivate cu sufixul *-eț* a fost și secolul al XVII-lea. Dintre derivatele din această perioadă, amintim: *cinsteț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv.) „(om) cinstit” (a. 1675, M. Costin, *Letopisețul Țării Moldovei...*); *măiestreț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv.) „(om) viclean”; s.m.f., adj. (înv.) „(om) care face un lucru cu măiestrie; talentat”; adj. (înv.; despre lucruri) „care este făcut cu măiestrie” (a. 1682, Dosoftei, *Viața și petreacerea svinților*, I); *mândreț*, *-eață* adj. (înv.) „frumos ca aspect”; „splendid”; „strălucitor” (a. 1699, *Foletul novel*).

¹¹ Menționăm că sufixul *-eață*, care formează femininul adjectivelor și al substantivelor masculine derivate cu sufixul *-eț* (având adesea, la substantive, și valoare motională), este diferit de sufixul autonom *-eață* din abstracte ale calității (v.: *dulceață*, *verdeață*, *roșeață*) sau din substantive concrete (v.: *blăneață* (reg.) „scândură mică”; *cahleăț* (reg.) „cahlă”; *păcăneață* (reg.) „clopot mic (de aramă) care se pune la oi”). Prin urmare, avem a face cu două sufixe omonime: *-eață*¹ și *-eață*². De asemenea, vorbim despre un sufix *-eață*² în cazul perechii sufixale *-eț* (s.n.) – *-eață*² (s.f.) care formează lexeme cu sensuri complet diferite, v.: *lumineț* s.n. (reg.; dim.) „opaiț mic” – *lumineață* s.f. (reg.; bot.) „iarba-fiarelor (*Drosera rotundifolia*)”; *podeț* s.n. (dim.) „pod mic” – *podeață* s.f. (rar) „platformă, estradă, podium”.

¹² V.: Constantinescu (1963: LIX), Popescu-Marin (1978).

¹³ M. Popescu-Marin (1978: 299) semnalează că unele substantive proprii derivate cu sufixul *-eț* „apar înregistrate” mai înainte de sec. al XVI-lea, în „primele texte, scrise în slavonă, care conțin nume românești”. Despre atestări ante sec. al XVI-lea, vorbește și V. Nestorescu (2006: 48–49): „există formații cu *-eț* atestate înainte de sec. al XVI-lea”, fără însă să precizeze dacă avem a face cu derivate nume proprii sau comune.

Apogeul în formarea cuvintelor cu afixul *-eț* îl reprezintă secolul al XIX-lea. Marea parte a acestor derivate, actualmente, fac însă parte din registrul regional (v.: *acheț* s.n. „cutie în care se păstrează acele și celelalte instrumente de cusut”; *cuștuleț* s.n. „gustare”; *dobleț/ dubleț* s.m. „dovleac”; *ghelăieț*, *-iață/ geleleț*, *-eață* s.m.f., adj. „(om) vorbăreț, guraliv”; *gogoneț*, *-eață/ coconeț*, *-eață/ dodoneț*, *-eață/ dodoleț*, *-eață* adj. „rotund”; *plămădeț/ plomădeț* s.m. „aluat”; „copaie în care se frământă aluatul”; *șeităleț* s.n. „plimbare” etc.).

În limba română, sufixul *-eț* participă la formarea substantivelor, adjectivelor și, foarte rar, a adverbelor.

a) Derivate substantivale:

acheț s.n. (reg.) „cutie în care se păstrează acele și celelalte instrumente de cusut”; *albeț* s.n. (reg.) „alburn”; *bobreț* s.m. (reg.) „rinichi”; *boldeț* s.n. (reg.; dim.) „bold mic”; *boteț* s.n. (reg.; dim.) „bot mic pentru brânză; putinică”; *brădeț* s.m. (dim.) „brad mic”; *brâneț/ bârneț*¹⁴ s.n. (pop.) „cingătoare (îngustă și lungă) cu care se încing femeile peste catrință”; (pop.) „brăcinar”; (reg.) „prosop îngust de in sau de cânepă, brodat cu flori cu care se decorează icoanele”; *cămineț/ chimineț* s.n. (reg.) „piatră de protecție în patru muchii, așezată la căloi lângă vatră”; *cârsteț/ crâsteț* s.m. (reg.) „grămadă de snopi așezați pe câmp (în formă de cruce)”; *ciocârleț* s.m. (reg.; orn.) „ciocănitore (*Sitta caesia*)”; *ciuciuleț* s.m. (reg.) „ciuciulete”; *ciuleț*¹ s.n. (reg.) „scul mic din fire textile înfășurate în spire de o anumită lungime, constituind unități de măsură în filatură”; „mănunchi de foi de tutun”; *ciulineț* s.n. (reg.) „strat de nămol format pe fundul apei, prin putrezirea plantelor acvatice”; *cobileț* s.m. (reg.) „gaură cioplită în capul unui stâlp, în care se fixează un alt stâlp”; „firidă”; „cotlon”; „loc gol (la vatră), larg încât să poată dormi un om în el”; *codlăneț* s. (reg.) „loc pe vatră unde stau copiii”; *coieț* s.m. (min.) „rocă cristalină care conține globule de cristal de cuarț”; *colindeț/ colindreț/ bolindeț* s.n. (pop.; dim., hip.) „colind mic/ drăguț”; s.n. (pop.; dim.) „colăcel care se dă colindătorilor”; s.m. (pop.; dim., hip.) „colindător mic/ drăguț”; *copileț* s.m. „lăstar care crește de la rădăcină sau de la subsuoara frunzei unei plante”; s.n. (reg.) „căprior”; s.n. (reg.) „scaun mic cu trei picioare”; *cotroneț* s.n. (reg.) „coteț pentru păsări”; *crăieț* s.m. (reg.; iht.) „crăiete (*Phoxinus phoxinus*, *Perca flaxiateles*, *Rhodeus amarus*)”; *curmeț* s.m. (reg.) „curmei”; *crâsteț/ cresteț* s.m. (reg.; orn.) „pasăre călătoare mai mare decât mierla, cu penajul brun-măsliniu și cu aripile roșcate, care trăiește pe câmp și în stufărișul din apropierea bălților (*Crocyra*)”; *cuștuleț* s.n. (reg.) „gustare”; *dâmbeț* s.n. (dim.) „dâmb mic”; *dobleț/ dubleț* s.m. (reg.) „dovleac”; *făcăleț* s.n. „băț neted, folosit la amestecarea mămăligii; melesteu”; *făgădeț* s.n. (reg.) „făgăduință, promisiune, jurământ”; *fâneț* s.n. (pop.) „teren pe care crește iarbă pentru fân”; *ferdeleț* s.n. (reg.) „măsură de capacitate (pentru cereale)”; *ficăteț*

¹⁴ Unele substantive neutre (v. *bârneț*, *colindeț*, *horneț*, *fâneț*, *ineț* „inărie”, *moleț*, *sculeț*, *șopreț* etc.) au circulat/ circulă în variație liberă (cu același sens), alături de formele feminine (v. *bârneață*, *colindeață*, *horneață*, *făneață*, *ineață* „inărie”, *moleață*, *sculeață*, *șopreață* etc.), acestea din urmă reprezentând variante morfologice ale celor dintâi.

s.m. (reg.) „caltaboș făcut din ficat de porc”; *frâneț* s.n. (pop.; dim.) „frâu mic”; *găineț/ gănieț* s.m. (reg.) „găinaț”; *goleț* s.m. (reg.) „persoană îmbrăcată prost, sărăcăcios sau sumar”; „țigan nomad; corturar”; „străin”; *gomoieț/ gumuieț/ gămuieț* s.n. (reg.) „grămadă mică (de gunoi, frunze etc.)”; *grăjdeț* s.n. (reg.; dim.) „grajd mic”; *gruieț* s.n. (reg.; dim.) „deal mic”; *hinteț* s.n. (reg.; dim.) „caleașcă mică”; *hodeț* s.n. (reg.) „fiecare dintre lemnele care unesc două câte două furcile colibei păstorilor”; *horneț* s.n. (reg.; dim.) „horn mic”; *huhureț* s.m. (reg.; orn.) „huhurez (*Strix aluco*, *Strix urelensis*)”; *ineț* s.n. (reg.) „inărie”; s.m. (reg.; bot.) „planta *Linaria vulgaris*”; *jireapeț* s.m. (reg.; bot.) „ienupăr (*Juniperus communis*)”; *lăteț*, -*eață* s.m.f. (reg.; iht.) „beldiță (*Alburnoides bipunctatus*)”; „behliță (*Rhodeus amarus*)”; *lătureț*¹ s.n. (reg.) „vas de lemn în formă de jgheab sau ciubăr în care se pun lăturile”; *loitreț* s.m. (reg.; dim.) „loită mică”; *lotreț*, -*eață/ lutreț*, -*eață* s.m.f. (pop.; dim.) „lotru mic”; *lumineț* s.n. (reg.; dim.) „opaiț mic”; *măgăreț*, -*eață* s.m.f. (reg.; dim., hip.) „măgar mic/ drăguț”; *măieț* s.n. (reg.; dim.) „ciocan mic”; (reg.) „unealtă de pisat; pisălog”; (reg.) „tindeche la războiul de țesut”; *măscăreț* s.m. (înv.) „măscărici”; *mireț* s.m. (reg.; hip.) „mire drăguț”; *moleț* s.n. (înv.) „moleșcă”; (reg.) „obiect, lucru moale”; (min.) „rocă moale, care se sparge ușor”; *munteț* s.n. (reg.) „vânt care bate dinspre apus”; *nodeț* s.n. (reg.; anat.) „extremitate inferioară a gambel”; *obleț* s.m. (iht.) „pește mic, zvelt, de culoare albă-argintie, cu gura oblică, fără mustăți, care trăiește în apele dulci (*Alburnus alburnus*)”; s.n. (reg.) „obadă la roată”; s.n. (reg.) „fiecare dintre bârnele care formează pereții caselor de lemn”; *ocheț* s.m. „inel metalic care întărește o gaură făcută într-o pânză de navă, într-o foaie de cort etc. pentru a nu se destrăma; ochet”; (reg.) „laț făcut la capătul unei sfori, al unei frânghii etc.”; (reg.) „vârtej de apă”; *olteț* s.n. (reg.) „vânt de la apus”; *orb(i)eț* s.m. (zool.) „cățelul-pământului (*Spalax microphtalmus*)”; *pătrăreț* s.n. (reg.) „vas pentru lapte”; „vas folosit ca măsură de capacitate pentru lichide”; *plăieț* s.n. (reg.) „câmpie înaltă”; „cărare lăturalnică, prin pădure, care trece peste un deal”; *plămădeț/ plomădeț* s.m. (reg.) „aluat”; „copaie în care se frământă aluatul”; *pocmeț* s. (reg.) „pomneată”; *podeț* s.n. (dim.) „pod mic”; *pomnoleț* s.n. (reg.; dim.) „vatră mică pe care este clădit cuptorul”; *popândeț/ popondeț* s.m. (reg.; zool.) „șoarece (*Microtus arvalis*)”; s.m. (reg.; zool.) „popândău (*Citellus citellus*)”; s.m. (reg.; im.) „om scund”; s.n. (reg.) „sperietoare de păsări”; *pruteț/ pruteț* s.n. (hidr.; dim.) „afluent mic al Prutului”; (reg.) „braț părăsit al Prutului, care rămâne ca baltă”; *puieț* s.n. (reg.; dim.) „sertar mic”; s.m. (reg.) „scândură din partea de jos a ferestrei”; *pupuieț* s.m. (reg.) „umflătură”; „căpiță de fân”; *săcuieț* s.n. (reg.; dim.) „sac mic”; *scaieț/ scăieț* s.m. (reg.; bot.) „scaiete”; *scăuneț* s.n. (reg.; dim.) „scaun mic”; *sclipeț/ sclipăț/ scripeț/ scripăț* s.m. (reg.; bot.) „plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina noduroasă, cu frunze compuse din trei foliole și cu flori galbene, folosită în medicină; scânteiuța (*Anagallis arvensis*)”; *sculeț* s.n. (reg.; dim.) „scul mic”; *străieț* s.m. (reg.) „șubă veche și uzată”; *soreț* s.m. (reg.) „vânt calduț care bate dinspre răsărit”; (reg.; iht.) „sorete (*Lepomis gibbosus*, *Eupomotis gibbosus*, *Alburnus alburnus*)”; *șeităleț* s.n. (reg.) „plimbare”; *șopreț/ sopreț* s.n. (reg.; dim.) „șopron mic”; *șuieț* s.m. (reg.; iht.) „crap cu corpul cilindric și cu capul

ascuțit (*Cyprinus carpio hungaricus*)”; *șumulteț* s.n. (reg.; dim.) „șomoio mic”; *tașuiet* s.n. (reg.) „sac mic în care se păstrează făina”; *tâlpeț* s.m. (reg.) „talpă la războiul de țesut”; „talpă la sanie”; *târleț* s.n. (reg.; dim.) „turmă mică de oi”; *târneț* s.n. (reg.; dim.) „mătură mai mică, făcută din măracini sau din nuiiele”; (reg.; bot.) „porumbar (*Prunus spinosa*)”; *turteț* s.m. (reg.; bot.) „plantă parazită fără frunze, care se răsucesce ca firul de tort în jurul plantelor pe care trăiește (*Cuscuta epithymum*, *Cuscuta europaea*)”; *ulmeț* s.m. (dim.) „ulm mic”; *umbreț* s.n. (reg.) „locuință provizorie făcută la fânațe, pentru a servi ca adăpost în timpul cositului”; *ungheț* s.n. (pop.; dim.) „ungheraș”; (reg.) „loc pe vatra cuptorului, dintre cuptor și perete sau dintre sobă și perete, unde se țin obiecte, uneori fiind și loc de dormit”; (reg.) „firidă la cuptor în care se țin lemne pentru foc”; *verdeț* s.m. (reg.; iht.) „boiștean (*Phoxinus phoxinus*)”; (reg.; orn.) „florinte (*Carduelis chloris chloris*)”; (reg.; entom.) „larva fluturelui-de-varză”; (reg.) „lemn verde” etc.

b) Derivate adjectivale:

albeț, *-eață* adj. (reg.) „albineț”; *citeț*, *-eață* adj. (despre scrisul de mână, texte manuscrise) „care se poate citi ușor; deslușit, lizibil”; *codreț*, *-eață* adj. (reg.) „de codru”; *gogoneț*, *-eață*/*coconeț*, *-eață*/*dodoneț*, *-eață*/*dodoleț*, *-eață* adj. (reg.) „rotund”; *îndrăzneț*, *-eață* adj. „curajos”; „obraznic”; „original”; *lăteț*, *-eață* adj. (reg.; dim.) „lățicel”; *lătureț*², *-eață* adj. (reg.; dim.) „puțin lateral”; *marineț*, *-eață* adj. (neob.) „maritim”; *măiestreț*, *-eață* adj. (înv.; despre lucruri) „care este făcut cu măiestrie”; *mălăieț*, *-iață* adj. (despre fructe sau legume) „moale și sfărâmicios, făinos”; *măreț*, *-eață*/*amăreț*, *-eață* adj. „grandios, impunător, falnic, maiestuos, fastuos”; *pădureț*, *-eață* adj. (despre plante, pomi fructiferi) „care crește în pădure sau într-un loc necultivat; sălbatic”; (despre fructe) „produs de un arbore sălbatic, nealtoit”; *păstăieț*, *-iață* adj. (reg.) „păstăios”; *pistruieț*, *-iață* adj. (reg.; despre animale) „pestriț”; *pluteț*, *-eață* adj. (înv.; despre ape curgătoare) „navigabil”; (neob.; despre nave) „care poate naviga”; *scârbeț*, *-eață* adj. (înv., reg.) „scârbos”; „înfiorător”; *scruntăreț*, *-eață* adj. (reg.; despre locuri, terenuri etc.) „zvântat după ploaie”; *secăreț*², *-eață* adj. (reg.; despre lanuri de grâu; despre boabe de grâu sau de alte cereale) „amestecat cu secară”; *șaiet* adj. (reg.; despre pământ) „negru, productiv, afânat și ușor de lucrat”; „cu nisip mărunț”; *tăreț*, *-eață* adj. (reg.) „tare, vârtos”; *tărtăneț*, *-eață*/*turtăneț*, *-eață* adj. (reg.) (despre corp) „scurt și îndesat, gros”; (despre cap) „rotund” etc.

c) Derivate mixte (substantivale și adjectivale):

(ne)amăgeț, *-eață* s.m.f., adj. (pop.) „(persoană) care (nu) amăgește”; *bătrâneț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv.) „(om) bătrânicios”; *bobleț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) prost”; „(om) bleg”; „(om) nătărău”; *călăreț*¹⁵, *-eață* s.m.f., adj. „(om) care călărește”; *cărtureț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv., reg.) „(om) cărturar”; *cinsteț*, *-eață*

¹⁵ Deși există surse în care se consideră că lexemul *călăreț*, *-eață* are ca etimon lat. *caballaricius (v. DEX), unele lucrări admit și posibilitatea derivării pe teren românesc (v. Cihac, D. Et., I; DA, I; DELR, II).

s.m.f., adj. (înv.) „(om) cinstit”; *ciolomeț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) care se obrăznicește”; *ciuleț*², *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(animal) cu urechile ciulite (întoarse înapoi)”; *cocoreț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(ființă) cu moț; moțat”; „(ființă) gureșă”; (fig.) „(om) îndrăzneț”; *coteleț*, *-eață* s.m.f. (reg.) „(om) cotelitor”; *crăcăneț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.; dim.) „(om) crăcănat puțin”; *curteneț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv., reg.) „(om) politicos”; „(om) iscusit”; „(om) obraznic”; *curvăreț*, *-eață* s.m.f., adj. (pop.) „(persoană) care duce o viață desfrânată”; *domneț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv.) „(om) boieros”; *drumeț*, *-eață* s.m.f., adj. „(persoană) care călătorește (pe jos); călător”; *făleț*, *-eață/ feleț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) mândru”; „(om) lăudăros”; „(om) trufaș”; *gălbeneț*, *-eață/ gălbineț*, *-eață* s.m.f., adj. (pop.) „(om) palid”; „(om) blond”; *ghelăieț*, *-iață/ geleleț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) vorbăreț, guraliv”; *golăneț*, *-eață/ goloneț*, *-eață/ coloneț*, *-eață* s.m.f., adj. (pop.) „(persoană) îmbrăcată prost, sărăcăcios”; *handraleț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(persoană) care este în relații de dragoste cu o altă persoană; iubit”; *iubeț*, *-eață* s.m.f., adj. (pop.) „(persoană) care iubește mult, care este pătimasă în dragoste”; *îndrăzneț*, *-eață* s.m.f., adj. „(persoană) care nu se teme de greutate, de pericole; curajos”; „(persoană) care își îngăduie prea multe; obraznic”; *lăieț*, *-iață* s.m.f., adj. „(țigan) care face parte dintr-o laie”; „(persoană) cu înfățișare neîngrijită”; *lumeț*, *-eață/ lumăț*, *-ață* s.m.f., adj. (pop.) „(om) căruia îi place viața”; „(om) iubitor de petreceri”; „(om) vesel”; *măiestreț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv.) „(om) viclean”; „(om) care face un lucru cu măiestrie; talentat”; *măreț*, *-eață/ amăreț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) care se mândrește; semeț”; (reg.) „(om) care se trufeste; orgolios”; *măscăreț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv.) „(om) glumeț”; „(om) poznaș”; *muieret* s.m., adj. (reg.) „(om) afemeiat”; *necărturareț* s.m., adj. (înv.) „(om) necărturar”; *negreț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) negricios”; *omenet*, *-eață/ omineț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) omenos”; *orbeț*, *-eață/ orbiet*, *-iață* s.m.f., adj. (pop.) „(ființă) care nu vede bine sau nu vede deloc”; *păcăleț*, *-eață/ pâcăleț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv., reg.) „(persoană) care păcălește; păcălici”; *pândeț*, *-eață* s.m.f., adj. (pop.) „(ființă) care pândește (pentru a ataca)”; *pizmătareț*, *-eață/ pizmătareț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) pizmaș”; *pocneț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(copil) rău”; *pozneț*, *-eață/ pozmeț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) poznaș”; *prilesteț*, *-eață/ prilăsteț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv.) „(om) înșelător”; *rumeneț*, *-eață/ rumineț*, *-eață* s.m.f., adj. (pop.) „(om) rumen”; *rușet*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om, animal) roșcat”; *sfieț*, *-iață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) sfios”; *sloveneț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv.) „(om) elocvent”; „(om) care știe carte”; *slovesneț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv.) „(om) elocvent”; *sprințăreț*, *-eață/ sprețăreț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv.) „(om) sprintar”; *strugureț* s.m., adj. (reg.; bot.) „specie de măr (cu fructe mărunte)”; *șăncăleț*, *-eață/ șancaieț*, *-iață* s.m.f., adj. (reg.) (persoană) care glumește”; *șolomeț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) glumeț”; „(om) ștrengar”; *șuieț*, *-iață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) subțire; zvelt”; *șupureț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) băgăreț”; „(om) descurcăreț”; *teleleț*, *-eață/ țeleleț*, *-eață* adj., s.m.f. (reg.; depr.) „(care este) teleleu”; *văicăreț*, *-eață* s.m.f., adj. (pop., fam.; depr.) „(om) care se văicărește”; *vorbeț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv., reg.) „(om) care poate vorbi” etc.

După cum observăm, derivatele adjectivale cu trăsătura [+ Animat] se pot substantiviza (devenind, adesea, substantive agentive) și, invers, derivatele substantive animate se pot adjectiviza. Se consideră că mai întâi s-au creat derivatele nume de agent, apoi derivatele adjectivale animate, după care, s-au format derivatele adjectivale inanimate: „Din numele de agent devenite adjective, s-a detașat apoi și un sufix adjectival”¹⁶.

d) Derivate adverbiale:

citeț adv. „deslușit, lizibil”; *costeșeț/ coșteșeț/ osteșeț* adv. (înv., reg.) „de la umăr spre șoldul opus, în felul cum se poartă arcul; arcește”; *îndrăzneț* adv. „original”; „cu mult curaj”; „cu obraznicie”; *măiestreț* adv. (înv.) „cu măiestrie”; „cu talent”; *măreț/ amăreț* adv. „mândru”; *pluteț* adv. (înv.) „plutind”; *teleleț/ țeleleț* adv. (reg.; depr.) „ca un teleleu”.

În baza exemplelor de mai sus, constatăm că, în calitate de derivate adverbiale propriu-zise, figurează doar lexemele *costeșeț/ coșteșeț/ osteșeț*. Celelalte derivate adverbiale reprezintă conversiuni ale adjectivelor.

Dintre derivatele românești cu sufixul *-eț*, cele mai reprezentative sunt formațiile substantive, apoi cele mixte (substantive și adjectivale), care se caracterizează prin trăsătura [+ Animat], după care urmează derivatele adjectivale inanimate și, în final, ca o subclasă nesemnificativă, derivatele adverbiale. În clasa derivatelor substantive, prevalează cele cu trăsătura [+ Inanimat], fiind, cu precădere, substantive neutre.

Marea parte a derivatelor cu sufixul *-eț* au caracter regional, popular sau învechit, astăzi circulând un număr destul de mic de lexeme din această categorie (v.: *călăreț, citeț, drumeț, făcăleț, îndrăzneț, mălăieț, măreț, pădureț*, precum și unele diminutive: *podeț, ulmeț*)¹⁷.

4. BAZA DE DERIVARE A CUVINTELOR CREATE CU SUFIXUL *-EȚ*

În limba română, lexemele formate cu sufixul *-eț* au ca temă de derivare substantive, adjective, verbe și, destul de rar, adverbe.

a) Bază de derivare substantivală:

acheț s.n. (reg.) „cutie în care se păstrează acele și celelalte instrumente de cusut” < *ac* + *-eț*; *bobreț* s.m. (reg.) „rinichi” < *bovr(ic)* + *-eț*; *boldeț* s.n. (reg.; dim.) „bold mic” < *bold* + *-eț*; *boteț* s.n. (reg.; dim.) „bot mic pentru brânză; putinică” < *bot*² + *-eț*; *brădeț* s.m. (dim.) „brad mic” < *brad* + *-eț*; *brâneț/ bârneț* s.n. (pop.) „cingătoare (îngustă și lungă) cu care se încing femeile peste catrință”; (pop.)

¹⁶ *Form. Cuv. (XVI–XVIII)* (2007: 118).

¹⁷ Despre neproductivitatea sufixului *-eț* în limba literară, v. Popescu-Marin (1978: 297).

„brăcinar”; (reg.) „prosop îngust de în sau de cânepă, brodat cu flori cu care se decorează icoanele” < *brână* + *-eț*; *cămineț/ chimineț* s.n. (reg.) „piatră de protecție în patru muchii, așezată la căloi lângă vatră” < *cămin* + *-eț*; *cărtureț, -eață* s.m.f., adj. (înv., reg.) „(om) cărturar” < *cărtur(ar)* + *-eț*; *cârsteț/ crâsteț* s.m. (reg.) „grămadă de snopi așezați pe câmp (în formă de cruce)” < *cârstă* + *-eț*; *cinsteț, -eață* s.m.f., adj. (înv.) „(om) cinstit” < *cinste* + *-eț*; *ciocârleț* s.m. (reg.; orn.) „ciocănitore (*Sitta caesia*)” < *ciocârl(an)* + *-eț*; *ciuciuleț* s.m. (reg.) „ciuciulete” < *ciuciul(ete)* + *-eț*; *ciuleț*¹ s.n. (reg.) „scul mic din fire textile înfășurate în spire de o anumită lungime, constituind unități de măsură în filatură”; „mănunchi de foi de tutun” < *ciulea* + *-eț*; *ciulineț* s.n. (reg.) „strat de nămol format pe fundul apei, prin putrezirea plantelor acvatică” < *ciulin* + *-eț*; *cobileț* s.m. (reg.) „gaură cioplită în capul unui stâlp, în care se fixează un alt stâlp”; „fîridă”; „cotlon”; „loc gol (la vatră), larg încât să poată dormi un om în el” < *cobilă* + *-eț*; *cocoreț, -eață* s.m.f., adj. (reg.) „(ființă) cu moț; moțat”; „(ființă) gureșă”; (fig.) „(om) îndrăzneț” < *cocor* + *-eț*; *codlăneț* s. (reg.) „loc pe vatră unde stau copiii” < *codlan*¹⁸ (var. lui *cotlan* „cotlon”) + *-eț*; *codreț, -eață* adj. (reg.) „de codru” < *codru* + *-eț*; *coieț* s.m. (min.) „rocă cristalină care conține globule de cristal de cuarț” < *coi*² + *-eț*; *colindeț/ colindreț/ bolindeț* s.n. (pop.; dim., hip.) „colind mic/ drăguț”; s.n. (pop.; dim.) „colăcel care se dă colindătorilor”; s.m. (pop.; dim., hip.) „colindător mic/ drăguț” < *colind* + *-eț*; *copileț* s.m. „lăstar care crește de la rădăcină sau de la subsuoara frunzei unei plante”; s.n. (reg.) „câprior”; s.n. (reg.) „scaun mic cu trei picioare” < *copil* + *-eț*; *cotroneț* s.n. (reg.) „coteț pentru păsări” < *cotron* (var. lui *cotlon*) + *-eț*; *crăieț* s.m. (reg.; iht.) „crăiete (*Phoxinus phoxinus*, *Perca fluviatilis*, *Rhodeus amarus*)” < *crai* + *-eț*; *crâsteț/ cresteț* s.m. (reg.; orn.) „pasăre călătoare mai mare decât mierla, cu penajul brun-măsliniu și cu aripile roșcate, care trăiește pe câmp și în stufărișul din apropierea bălților (*Crocyzura*)” < *cristei* + *-eț*; *curmeț* s.m. (reg.) „curmei” < *curm* + *-eț*; *curteneț, -eață* s.m.f., adj. (înv., reg.) „(om) politicoș”; „(om) iscusit”; „(om) obraznic” < *curtean* + *-eț*; *curvăreț, -eață* s.m.f., adj. (pop.) „(persoană) care duce o viață desfrânată” < *curvar* + *-eț*; *cuștuleț* s.n. (reg.) „gustare” < **cuștul* (cf. *cuștuli*) + *-eț*; *dâmbeț* s.n. (dim.) „dâmb mic” < *dâmb* + *-eț*; *dobleț/ dubleț* s.m. (reg.) „dovleac” < *dobl(eac)* + *-eț*; *domneț, -eață* s.m.f., adj. (înv.) „(om) boieros” < *domn* + *-eț*; *drumeț, -eață* s.m.f., adj. „(persoană) care călătorește (pe jos); călător” < *drum* + *-eț*; *făgădeț* s.n. (reg.) „făgăduință, promisiune, jurământ” < *făgadă* + *-eț*; *fâneț* s.n. (pop.) „teren pe care crește iarba pentru fân”; „fân” < *fân* + *-eț*; *ferdeleț* s.n. (reg.) „măsură de capacitate (pentru cereale)” < *ferdelă* + *-eț*; *ficăteț* s.m. (reg.) „caltaboș făcut din ficat de porc” < *ficat* + *-eț*; *frâneț* s.n. (pop.; dim.) „frâu mic” < *frâu* + *-eț*; *găineț/ gănieț* s.m. (reg.) „găinaț” < *găin(aț)* + *-eț*; *gogoneț, -eață/ coconeț, -eață/ dodoneț, -eață/ dodolet, -eață* adj. (reg.) „rotund” < *gogon* „mic obiect sferic” + *-eț*; *golăneț, -eață/ goloneț, -eață/ coloneț, -eață* s.m.f., adj. (pop.) „(persoană) îmbrăcată prost, săracăcios”

¹⁸ V. etimologia la Loșonți (2021: 111).

< *golan* + *-eț*; *gomoieț/ gumuieț/ gămuieț*¹⁹ s.n. (reg.) „grămadă mică (de gunoi, frunze etc.)” < *gomoi* „claie de paie” + *-eț*; *grăjdeț* s.n. (reg.; dim.) „grajd mic” < *grajd* + *-eț*; *gruieț* s.n. (reg.; dim.) „deal mic” < *grui* + *-eț*; *handraleț, -eață* s.m.f., adj. (reg.) „(persoană) care este în relații de dragoste cu o altă persoană; iubit” < *handral(ău)* + *-eț*; *hinteț* s.n. (reg.; dim.) „caleașcă mică” < *hint(eu)* „caleașcă” + *-eț*; *hodeț* s.n. (reg.) „fiecare dintre lemnele care unesc două câte două furcile colibei păstorilor” < *hod*² + *-eț*; *horneț* s.n. (reg.; dim.) „horn mic” < *horn* + *-eț*; *huhureț* s.m. (reg.; orn.) „huhurez (*Strix aluco*, *Strix urelensis*)” < *huhur(ez)* + *-eț*; *ineț* s.n. (reg.) „înărie”; s.m. (reg.; bot.) „planta *Linaria vulgaris*” < *in* + *-eț*; *jireapeț* s.m. (reg.; bot.) „ienupăr (*Juniperus communis*)” < *jneap(ăn)* + *-eț*; *lăieț, -iață* s.m.f., adj. „(țigan) care face parte dintr-o laie”; „(persoană) cu înfățișare neîngrijită” < *laie* + *-eț*; *lătureț*¹ s.n. (reg.) „vas de lemn în formă de jgheab sau ciubăr în care se pun lăturile” < *lături* + *-eț*; *lătureț*², *-eață* adj. (reg.; dim.) „puțin lateral” < *latură* + *-eț*; *loitreț* s.m. (reg.; dim.) „loită mică” < *loitră* + *-eț*; *lotreț, -eață/ lutreț, -eață* s.m.f. (pop.; dim.) „lotru mic” < *lotru* + *-eț*; *lumeț, -eață/ lumăț, -ață* s.m.f., adj. (pop.) „(om) căruia îi place viața”; „(om) iubitor de petreceri”; „(om) vesel” < *lume* + *-eț*; *lumineț* s.n. (reg.; dim.) „opaiț mic” < *lumină* + *-eț*; *măgăreț, -eață* s.m.f. (reg.; dim., hip.) „măgar mic/ drăguț” < *măgar* + *-eț*; *măieț* s.n. (reg.; dim.) „ciocan mic”; (reg.) „unealtă de pisat; pisălog”; (reg.) „tindeche la războiul de țesut” < *mai*² + *-eț*; *mălăieț, -iață* adj. (despre fructe sau legume) „moale și sfărâmișor, făinos” < *mălai* + *-eț*; *mireț* s.m. (reg.; hip.) „mire drăguț” < *mire* + *-eț*; *muieret* s.m., adj. (reg.) „(om) afemeiat” < *muier* + *-eț*; *munteț* s.n. (reg.) „vânt care bate dinspre apus” < *munte* + *-eț*; *nodeț* s.n. (reg.; anat.) „extremitate inferioară a gambei” < *nod* + *-eț*; *ochet* s.m. „inel metalic care întărește o gaură făcută într-o pânză de navă, într-o foaie de cort etc. pentru a nu se destrăma; ochet”; (reg.) „laț făcut la capătul unei sfori, al unei frânghii etc.”; (reg.) „vârtej de apă” < *ochi*¹ + *-eț*; *olteț* s.n. (reg.) „vânt de la apus” < *Olt* (n.pr.) + *-eț*; *omeneț, -eață/ omineț, -eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) omenos” < *oameni* (pl.) + *-eț*; *pădureț, -eață* adj. (despre plante, pomi fructiferi) „care crește în pădure sau într-un loc necultivat; sălbatic”; (despre fructe) „produs de un arbore sălbatic, nealtoit”; s.m. (bot.) „măr sălbatic” < *pădure* + *-eț*; *păstăieț, -iață* adj. (reg.) „păstăios” < *păstaie* + *-eț*; *pătrăreț* s.n. (reg.) „vas pentru lapte”; „vas folosit ca măsură de capacitate pentru lichide” < *pătrare* + *-eț*; *pistruieț, -iață* adj. (reg.; despre animale) „pestriț” < *pistrui* + *-eț*; *plăieț* s.n. (reg.) „câmpie înaltă”; „cărare lăturalnică, prin pădure, care trece peste un deal” < *plai* + *-eț*; *plămădeț/ plomădeț* s.m. (reg.) „aluat”; „copaie în care se frământă aluatul” < *plămadă* + *-eț*; *pluteț, -eață* adj. (înv.; despre ape curgătoare) „navigabil”; (neob.; despre nave) „care poate naviga” < *plută* + *-eț*; *pocmeț* s. (reg.) „pomneată” < *pocm(ată)* (var. lui *pomneată*) + *-eț*; *podeț* s.n. (dim.) „pod mic” < *pod* + *-eț*; *pomnoieț* s.n. (reg.; dim.) „vatră mică pe care este clădit cuptorul” < *pomnol* + *-eț*; *popândeț/ popondeț* s.m. (reg.; zool.) „șoarece

¹⁹ V. lexemele și etimonul la Loșonți (2001: 64).

(*Microtus arvalis*)”; s.m. (reg.; zool.) „popândău (*Citellus citellus*)”; s.m. (reg.; irm.) „om scund”; s.n. (reg.) „sperietoare de păsări” < *popând(ău)* + -eț; *pozneț*, -eață/*pozmeț*, -eață s.m.f., adj. (reg.) „(om) poznaș” < *poznă* + -eț; *Pruteț/ pruteț* s.n. (hidr.; dim.) „afluent mic al Prutului”; (reg.) „braț părăsit al Prutului, care rămâne ca baltă” < *Prut* (n.pr.) + -eț; *puieț* s.n. (reg.; dim.) „sertar mic”; s.m. (reg.) „scândură din partea de jos a ferestrei” < *pui*¹ + -eț; *pupuieț* s.m. (reg.) „umflătură”; „căpiță de fân” < *pupui*¹ „moț; coc” + -eț; *săcuieț* s.n. (reg.; dim.) „sac mic” < *săcui* + -eț; *scaieț/ scăieț* s.m. (reg.; bot.) „scaiete” < *scai* + -eț; *scăuneț* s.n. (reg.; dim.) „scaun mic” < *scaun* + -eț; *scârbeț*, -eață adj. (înv., reg.) „scârbos”; „înflorător” < *scârbă* + -eț; *sclipeț/ sclipăț/ scripeț/ scripăț* s.m. (reg.; bot.) „plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina noduroasă, cu frunze compuse din trei foliole și cu flori galbene, folosită în medicină; scânteiuța (*Anagallis arvensis*)” < *sclip(et)* + -eț; *scruntăreț*, -eață adj. (reg.; despre locuri, terenuri etc.) „zvântat după ploaie” < *scruntar* + -eț; *sculeț* s.n. (reg.; dim.) „scul mic” < *scul* + -eț; *secăreț*², -eață adj. (reg.; despre lanuri de grâu; despre boabe de grâu sau de alte cereale) „amestecat cu secară” < *secară* + -eț; *soreț* s.m. (reg.) „vânt calduț care bate dinspre răsărit”; (reg.; iht.) „sorete (*Lepomis gibbosus*, *Eupomotis gibbosus*, *Alburnus alburnus*)” < *soare* + -eț; *străieț* s.m. (reg.) „șubă veche și uzată” < *strai* + -eț; *strugureț* s.m., adj. (reg.; bot.) „specie de măr (cu fructe mărunte)” < *strugure* + -eț; *șaiet*²⁰ adj. (reg.; despre pământ) „negru, productiv, afânat și ușor de lucrat”; „cu nisip mărunț” < *șai* „pământ negru, productiv, afânat și ușor de lucrat”; „pământ cu nisip mărunț” + -eț; *șâncăleț*, -eață/ *șancaieț*, -iață s.m.f., adj. (reg.) (persoană) care glumește”; „(om) ștregar” < *șâncăl(ie)* + -eț; *șeităleț* s.n. (reg.) „plimbare” < *șeităl(ău)* + -eț; *șolomeț*, -eață s.m.f., adj. (reg.) „(om) glumeț” < *șolom(an)* + -eț; *șopreț/ sopreț* s.n. (reg.; dim.) „șopron mic” < *șopru* + -eț; *șumulteț* s.n. (reg.; dim.) „șomoioag mic” < *șumult(oc)* + -eț; *tașuieț* s.n. (reg.) „sac mic în care se păstrează făina” < *tășuie* „pungă de piele” + -eț; *tălpeț* s.m. (reg.) „talpă la războiul de țesut”; „talpă la sanie” < *talpă* + -eț; *tărtăneț*, -eață/ *turtăneț*, -eață adj. (reg.) (despre corp) „scurt și îndesat, gros”; (despre cap) „rotund” < *tărtan* + -eț; *târleț* s.n. (reg.; dim.) „turmă mică de oi” < *târlă* + -eț; *târneț* s.n. (reg.; dim.) „mătură mai mică, făcută din măracini sau din nuiiele”; (reg.; bot.) „porumbar (*Prunus spinosa*)” < *târni* + -eț; *teleleț*, -eață/ *țeleleț*, -eață adj., s.m.f. (reg.; depr.) „(care este) teleleu”; adv. (reg.; depr.) „ca un teleleu” < *telel(eu)* + -eț; *turteț* s.m. (reg.; bot.) „plantă parazită fără frunze, care se răsucesc ca firul de tort în jurul plantelor pe care trăiește (*Cuscuta epithymum*, *Cuscuta europaea*)” < *tort*¹ + -eț > *turteț*; *ulmeț* s.m. (dim.) „ulm mic” < *ulm* + -eț; *umbreț* s.n. (reg.) „locuință provizorie făcută la fânațe, pentru a servi ca adăpost în timpul cositului” < *umbră* + -eț; *ungheț* s.n. (pop.; dim.) „ungheraș”; (reg.) „loc pe vatra cuptorului, dintre cuptor și perete sau dintre sobă și perete, unde se țin obiecte, uneori fiind și loc de dormit”; (reg.) „firidă la cuptor în care se țin lemne pentru foc” < *unghi* + -eț etc.

²⁰ V. lexemul și etimonul la Loșonți (2001: 156).

b) Bază de derivare adjectivală:

albeț, *-eață* adj. (reg.) „albineț”; s.n. „alburn” < *alb* + *-eț*; *bobleț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) prost”; „(om) bleg”; „(om) nătărău” < *bobl(etic)* + *-eț*; *ciuleț*², *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(animal) cu urechile ciulite (întoarse înapoi)” < *ciul* „care are urechile sfâșiate” + *-eț*; *gălbeneț*, *-eață*/ *gălbineț*, *-eață* s.m.f., adj. (pop.) „(om) palid”; „(om) blond” < *galben* + *-eț*; *goleț* s.m. (reg.) „persoană îmbrăcată prost, sărăcăcios sau sumar”; „țigan nomad; corturar”; „străin” < *gol* + *-eț*; *lăteț*, *-eață* adj. (reg.; dim.) „lățicel”; s.m.f. (reg.; iht.) „beldiță (*Alburnoides bipunctatus*)”; „behlită (*Rhodeus amarus*)” < *lat* + *-eț*; *marineț*, *-eață* adj. (neob.) „maritim” < *marin* + *-eț*; *măiestreț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv.) „(om) viclean”; s.m.f., adj. (înv.) „(om) care face un lucru cu măiestrie; talentat”; adj. (înv.; despre lucruri) „care este făcut cu măiestrie” < *măiestru* + *-eț*; *măreț*, *-eață*/ *amăreț*, *-eață* adj. „grandios, impunător, falnic, maiestuos, fastuos” < *mare* + *-eț*; *moleț* s.n. (înv.) „moleșală”; (reg.) „obiect, lucru moale”; (min.) „rocă moale, care se sparge ușor” < *moale* + *-eț*; *negreț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) negricios” < *negru* + *-eț*; *obleț* s.m. (iht.) „pește mic, zvelt, de culoare albă-argintie, cu gura oblică, fără mustăți, care trăiește în apele dulci (*Alburnus alburnus*)”; s.n. (reg.) „obadă la roată”; s.n. (reg.) „fiecare dintre bârnele care formează pereții caselor de lemn” < *oblu* + *-eț*; *orbeț*, *-eață*/ *orbieț*, *-iață* s.m.f., adj. (pop.) „(ființă) care nu vede bine sau nu vede deloc”; s.m. (zool.) „cățelul-pământului (*Spalax microphtalmus*)” < *orb* + *-eț*; *pizmatăreț*, *-eață*/ *pizmatăreț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) pizmaș” < *pizmată* + *-eț*; *rumeneț*, *-eață*/ *rumineț*, *-eață* s.m.f., adj. (pop.) „(om) rumen” < *rumen*² + *-eț*; *rușeț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om, animal) roșcat” < *roșu* + *-eț* > *rușeț*; *slovesneț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv.) „(om) elocvent” < *slovesn(ic)* + *-eț*; *sprințăreț*, *-eață*/ *sprentăreț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv.) „(om) sprintar” < *sprințar* + *-eț*; *șuiet*, *-iață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) subțire; zvelt”; s.m. (reg.; iht.) „crap cu corpul cilindric și cu capul ascuțit (*Cyprinus carpio hungaricus*)” < *șui*¹ „subțire” + *-eț*; *tăreț*, *-eață* adj. (reg.) „tare, vartos” < *tare* + *-eț*; *verdeț* s.m. (reg.; iht.) „boiștean (*Phoxinus phoxinus*)”; (reg.; orn.) „florinte (*Carduelis chloris chloris*)”; (reg.; entom.) „larva fluturelui-de-varză; (reg.) „lemn verde” < *verde* + *-eț* etc.

c) Bază de derivare verbală:

(*ne*)*amăgeț*, *-eață* s.m.f., adj. (pop.) „(persoană) care (nu) amăgește” < (*ne*)*amăgi* + *-eț*; *călăreț*, *-eață* s.m.f., adj. „(om) care călărește” < *călări* + *-eț*; *ciolomeț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) care se obrăznicește” < *ciolomi* + *-eț*; *citeț*, *-eață* adj. (despre scrisul de mână, texte manuscrise) „care se poate citi ușor; deslușit, lizibil” < *citi* + *-eț*; *coteleț*, *-eață* s.m.f. (reg.) „(om) cotelitor” < *coteli* + *-eț*; *făleț*, *-eață*/ *feleț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) mândru”; „(om) lăudăros”; „(om) trufaș” < *făli* + *-eț*; *făcăleț* s.n. „băț neted, folosit la amestecarea mămăligii; melesteu” < *făcăli* + *-eț*; *ghelăieț*, *-iață*/ *geleleț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) vorbăreț, guraliv” < *ghelăi* + *-eț*; *iubeț*, *-eață* s.m.f., adj. (pop.) „(persoană) care iubește mult, care este pătimașă în dragoste” < *iubi* + *-eț*; *îndrăzneț*, *-eață* s.m.f., adj. „(persoană) care nu se teme de greutăți, de pericole; curajos”; „(persoană) care își îngăduie prea multe;

obraznic”; adj. „original” < *îndrăzni* + *-eț*; *măreț*, *-eață/ amăreț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) care se mândrește; semeț”; (reg.) „(om) care se trufește” < *mări* + *-eț*; *măscăreț*, *-eață* s.m. (înv.) „măscărici”; s.m.f., adj. (înv.) „(om) glumeț”; „(om) poznaș” < *măscări* + *-eț*; *păcăleț*, *-eață/ pâcăleț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv., reg.) „(persoană) care păcălește; păcălici” < *păcăli* + *-eț*; *pândeț*, *-eață* s.m.f., adj. (pop.) „(ființă) care pândeste (pentru a ataca)” < *pândi* + *-eț*; *pocneț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(copil) rău” < *pocni* + *-eț*; *prilesteț*, *-eață/ prilăsteț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv.) „(om) înșelător” < *prilesti* „a (se) amăgi” + *-eț*; *sfieț*, *-iață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) sfios” < *sfii* + *-eț*; *sloveneț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv.) „(om) elocvent”; „(om) care știe carte” < *sloveni* + *-eț*; *șupureț*, *-eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) băgăreț”; „(om) descurcăreț” < *șupuri* + *-eț*; *văicăreț*, *-eață* s.m.f., adj. (pop., fam.; depr.) „(om) care se văicărește” < *văicări* + *-eț*; *vorbeț*, *-eață* s.m.f., adj. (înv., reg.) „(om) care poate vorbi” < *vorbi* + *-eț* etc.

d) Bază de derivare adverbială:

costeșeț/ coșteșeț/ osteșeț adv. (înv., reg.) „de la umăr spre șoldul opus, în felul cum se poartă arcul; arcește” < *costiș* + *-eț*.

Din faptele de limbă examinate, constatăm că cele mai numeroase derivate cu sufixul *-eț* provin de la baze substantivale, fiind urmate de cele adjectivale și verbale. De la teme substantivale, s-au format substantive (inanimate/ animate) și adjective; de la baze verbale, s-au creat adjective²¹ și substantive (cu trăsătura [+Animat]), cele din urmă fiind, adesea, nume de agent. De la baze adjectivale, s-au format substantive (inanimate/ animate), adjective și adverbe.

5. VALORI SEMANTICE ALE SUFIXULUI *-EȚ*

Afixul *-eț*, fiind în limba română un sufix lexical, este purtător de valori semantice (de altfel, ca și în limbile slave).

a) Pentru **derivatele substantivale**, valorile semantice predominante ale sufixului sunt:

- diminutivală:

boldeț s.n. (reg.) „bold mic”; *boteț* s.n. (reg.) „bot mic pentru brânză; putinică”; *brădeț* s.m. „brad mic”; *colindeț/ colindreț/ bolindeț* (pop.) s.n. „colind mic”; s.n. „colăcel care se dă colindătorilor”; s.m. „colindător mic”; *crăcăneț*, *-eață* s.m.f. (reg.) „om crăcănat puțin”; *dâmbeț* s.n. „dâmb mic”; *frâneț* s.n. (pop.) „frâu mic”; *grăjdeț* s.n. (reg.) „grajd mic”; *gruieț* s.n. (reg.) „deal mic”; *hinteț* s.n. (reg.) „caleașcă mică”; *horneț* s.n. (reg.) „horn mic”; *loitreț* s.m. (reg.) „loitră mică”; *lotreț*, *-eață/ lutreț*, *-eață* s.m.f. (pop.) „lotru mic”; *lumineț/ luminaț* s.n. (reg.)

²¹ V. acest aspect și în *Form. Cuv. (XVI–XVIII)* (2007: 210).

„opaiț mic”; *măieț* s.n. (reg.) „ciocan mic”; *măgăreț*, *-eață* s.m.f. (reg.) „măgar mic”; *podeț* s.n. „pod mic”; *pomnoleț* s.n. (reg.) „vatră mică pe care este clădit cuptorul”; *Pruteț* s.n. (hidr.) „afluent mic al Prutului”; *puieț* s.n. (reg.) „sertar mic”; *săcuieț* s.n. (reg.) „sac mic”; *scăuneț* s.n. (reg.) „scaun mic”; *sculeț* s.n. (reg.) „scul mic”; *șopreț/ sopreț* s.n. (reg.) „șopron mic”; *șumuleț* s.n. (reg.) „șomoioag mic”; *târleț* s.n. (reg.) „turmă mică de oi”; *târneț* s.n. (reg.) „mătură mai mică, făcută din mărăcini sau din nuiele”; *ulmeț* s.m. „ulm mic”; *ungheț* s.n. (pop.) „ungheraș” etc.

- hipocoristică:

colindeț/ colindreț/ bolindeț s.n. (pop.) „colind drăguț”; s.m. „colindător drăguț”; *măgăreț*, *-eață* s.m.f. (reg.) „măgar drăguț”; *mireț* s.m. (reg.) „mire drăguț” etc.

- depreciativă²²:

muieret s.m. (reg.) „om afemeiat”; *teleleț*, *-eață/ țeleleț*, *-eață* s.m.f. (reg.) „teleleu”; *văicăreț*, *-eață* s.m.f. (pop., fam.) „om care se văicărește”.

- nume de agent²³:

(*ne*)*amăgeț*, *-eață* s.m.f. (pop.) „persoană care (nu) amăgește”; *călăreț*, *-eață* s.m.f. „om care călărește”; *ciolomeț*, *-eață* s.m.f. (reg.) „persoană care face obrăznicii”; *coteleț*, *-eață* s.m.f. (reg.) „persoană care cotilește; scotocitor”; *drumeț*, *-eață* s.m.f. „persoană care călătorește (pe jos); călător”; *ghelăieț*, *-iață/ geleleț*, *-eață* s.m.f. (reg.) „persoană care vorbește mult; guraliv”; *iubeț*, *-eață* s.m.f. (pop.) „persoană care iubește mult, cu patimă”; *măscăreț*, *-eață* s.m.f. (inv.) „persoană care face glume”; *păcăleț*, *-eață/ păcăleț*, *-eață* s.m.f. (inv., reg.) „persoană care păcălește; păcălici”; *pândeț*, *-eață* s.m.f. (pop.) „ființă care pândeste (pentru a ataca)”; *pocneț*, *-eață* s.m.f. (reg.) „copil care face ceva rău”; *prilesteț*, *-eață/ prilăsteț*, *-eață* s.m.f. (inv.) „persoană care înșală” etc.

- instrumentul:

cămineț/ chimineț s.n. (reg.) „piatră de protecție în patru muchii, așezată la căloi lângă vatră”; *curmeț* s.m. (reg.) „funie sau frânghie, întrebuințată pentru a lega ceva sau pentru a prizoni vitele; curmei”; *făcăleț* s.n. „băț neted, folosit la amestecarea mămăligii; melesteu”; *hodeț* s.n. (reg.) „fiecare dintre lemnele care unesc două câte două furcile colibei păstorilor”; *măieț* s.n. (reg.) „unealtă de pisat; pisălog”; (reg.) „tindeche la războiul de țesut”; *obleț* s.n. (reg.) „fiecare dintre bârnele care formează pereții caselor de lemn”; *ocheț* s.m. „inel metalic care întărește o gaură făcută într-o pânză de navă, într-o foaie de cort etc. pentru a nu se destrăma; ochet”; *tălpeț* s.m. (reg.) „talpă la războiul de țesut” etc.

- recipientul:

acheț s.n. (reg.) „cutie în care se păstrează acele și celelalte instrumente de cusut”; *lătureț*¹ s.n. (reg.) „vas de lemn în formă de jgheab sau ciubăr în care se pun lăturile”; *pătrăreț* s.n. (reg.) „vas pentru lapte”; *plămădeț/ plomădeț* s.m. (reg.)

²² Adesea, această valoare se suprapune și cu sensul cuvântului-bază.

²³ Despre sufixul *-eț*, ca formant al numelui de agent, v. și *Form. Cuv. (XVI–XVIII)* (2007: 210).

„copaie în care se frământă aluatul”; *tașuiet* s.n. (reg.) „sac mic în care se păstrează făina” etc.

De asemenea, sufixul *-eț* este specializat în denumiri din limbajul terminologic, cum ar fi:

- unități de măsură:

*ciuleț*¹ s.n. (reg.) „scul mic din fire textile înfășurate în spire de o anumită lungime, constituind unități de măsură în filatură”; *ferdeleț* s.n. (reg.) „măsură de capacitate (pentru cereale)”; *pătrăreț* s.n. (reg.) „vas folosit ca măsură de capacitate pentru lichide” etc.

- nume de păsări:

ciocârleț s.m. (reg.) „ciocănitoare (*Sitta caesia*)”; *crâșteț/ creșteț* s.m. (reg.) „pasăre călătoare mai mare decât mierla, cu penajul brun-măsliniu și cu aripile roșcate, care trăiește pe câmp și în stufrăișul din apropierea bălților (*Crocyra*)”; *huhureț* s.m. (reg.) „huhurez (*Strix aluco*, *Strix urelensis*)”; *verdeț* s.m. „florinte (*Carduelis chloris chloris*)”.

- nume de pești:

crăieț s.m. (reg.) „crăiete (*Phoxinus phoxinus*, *Perca flaxiateles*, *Rhodeus amarus*)”; *lăteț, -eață* s.m.f. (reg.) „beldiță (*Alburnoides bipunctatus*)”; „behlită (*Rhodeus amarus*)”; *obleț* s.m. „pește mic, zvelt, de culoare albă-argintie, cu gura oblică, fără mustăți, care trăiește în apele dulci (*Alburnus alburnus*)”; *soreț* s.m. (reg.) „sorete (*Lepomis gibbosus*, *Eupomotis gibbosus*, *Alburnus alburnus*)”; *șuiet* s.m. (reg.) „crap cu corpul cilindric și cu capul ascuțit (*Cyprinus carpio hungaricus*)”; *verdeț* s.m. „boiștean (*Phoxinus phoxinus*)”.

- nume de animale:

orb(i)eț s.m. „cățelul-pământului (*Spalax microphthalmus*)”; *popândeț/ popondeț* s.m. (reg.) „șoarece (*Microtus arvalis*)”; s.m. „popândău (*Citellus citellus*)”.

- nume de plante:

jireapeț s.m. (reg.) „ienupăr (*Juniperus communis*)”; *ineț* s.m. (reg.) „planta *Linaria vulgaris*”; *scaieț/ scăieț* s.m. (reg.) „scaiete”; *sclipeț/ sclipăț/ scripeț/ scripăț* s.m. (reg.) „plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina noduroasă, cu frunze compuse din trei foliole și cu flori galbene, folosită în medicină; scânteiuța (*Anagallis arvensis*)”; *strugureț* s.m., adj. (reg.) „specie de măr (cu fructe mărunte)”; *târneț* s.n. (reg.) „porumbar (*Prunus spinosa*)”; *turteț* s.m. (reg.) „plantă parazită fără frunze, care se răsucesce ca firul de tort în jurul plantelor pe care trăiește (*Cuscuta epithymum*, *Cuscuta europaea*)”.

- nume de vânturi:

olteț s.n. (reg.) „vânt de la apus”; *munteț* s.n. (reg.) „vânt care bate dinspre apus”; *soreț* s.m. (reg.) „vânt calduț care bate dinspre răsărit”.

b) Pentru derivatele adjectivale, valorile semantice ale sufixului *-eț* sunt:

- calificativă:

albeț, -eață adj. (reg.) „albineț”; *ciuleț*², *-eață* adj. (reg.; despre animale) „cu urechile ciulite (întoarse înapoi)”; *crăcăneț, -eață* adj. (reg.) „crăcănat puțin”;

curteneț, *-eață* adj. (înv., reg.) „politicos”; „iscusit”; „obraznic”; *curvăreț*, *-eață* adj. (pop.) „care duce o viață desfrânată”; *gălbeneț*, *-eață/ gălbineț*, *-eață* adj. (pop.) „palid”; „blond”; *gogoneț*, *-eață/ coconeț*, *-eață/ dodoneț*, *-eață/ dodoleț*, *-eață* adj. (reg.) „rotund”; *lăteț*, *-eață* adj. (reg.) „lățicel”; *lătureț*², *-eață* adj. (reg.) „puțin lateral”; *mălăieț*, *-iață* adj. (despre fructe sau legume) „moale și sfărâmicios, făinos”; *măreț*, *-eață/ amăreț*, *-eață* adj. (despre lucruri, acțiuni) „grandios, impunător, falnic, maiestuos, fastuos”; (despre persoane) „mândru; semeț”; *muieret* adj. (reg.) „afemeiat”; *pădureț*, *-eață* adj. (despre plante, pomi fructiferi) „care crește în pădure sau într-un loc necultivat; sălbatic”; (despre fructe) „produs de un arbore sălbatic, nealtoit”; *păstăieț*, *-iață* adj. (reg.) „păstăios”; *pistruieț*, *-iață* adj. (reg.; despre animale) „pestriș”; *pluteț*, *-eață* adj. (înv.; despre ape curgătoare) „navigabil”; (neob.; despre nave) „care poate naviga”; *scârbeț*, *-eață* adj. (înv., reg.) „scârbos”; „înfiorător”; *scruntăreț*, *-eață* adj. (reg.; despre locuri, terenuri etc.) „zvântat după ploaie”; *rumeneț*, *-eață/ rumineț*, *-eață* adj. (pop.) „rumen”; *tăreț*, *-eață* adj. (reg.) „tare, vârtos”; *rușeț*, *-eață* adj. (reg.; despre ființe) „roșcat”; *șaiet* adj. (reg.; despre pământ) „negru, productiv, afânat și ușor de lucrat”; „cu nisip mărunț”; *tărtăneț*, *-eață/ turtăneț*, *-eață* adj. (reg.) (despre corp) „scurt și îndesat, gros”; (despre cap) „rotund”; *văicăreț*, *-eață* adj. (pop., fam.) „care se văicărește”; *vorbeț*, *-eață* adj. (înv., reg.) „care poate vorbi” etc.

- diminutivală:

crăcăneț, *-eață* adj. (reg.) „crăcănat puțin”; *lăteț*, *-eață* adj. (reg.) „lățicel”; *lătureț*, *-eață* adj. (reg.) „puțin lateral”;

- depreciativă:

muieret adj. (reg.) „afemeiat”; *teleleț/ țeleleț* adj. (reg.; despre oameni) „care este teleleu”; *văicăreț*, *-eață* adj. (pop., fam.) „care se văicărește”.

c) Pentru derivatele adverbiale, valoarea de bază este:

- modalitatea:

citeț adv. „deslușit, lizibil”; *costeșeț/ coșeșeț/ osteșeț* adv. (înv., reg.) „de la umăr spre șoldul opus, în felul cum se poartă arcul; arcește”; *îndrăzneț* adv. „cu mult curaj”; „cu obraznicie”; *măiestreț* adv. (înv.) „cu măiestrie”; „cu talent”; *măreț/ amăreț* adv. „mândru”; *pluteț* adv. (înv.) „plutind”.

6. CONCLUZII

Derivatele cu sufixul *-eț* s-au format, cu precădere, după model slav, imitându-se structura împrumuturilor din slavonă, din slava veche și din limbile slave moderne, care au intrat în limba română atât pe cale cultă, cât și orală. Primele formații cu sufixul *-eț* pe teren românesc datează din secolul al XVI-lea, sufixul fiind activ în limba veche. Derivatele substantive proprii sunt înregistrate însă mai devreme, în texte scrise în slavonă, în care sunt prezente nume românești. Apogeul în uzitarea sufixului *-eț* îl reprezintă secolul al XIX-lea, cele mai multe

derivate din această perioadă constituind, astăzi, elemente regionale. În limba română actuală, afixul și-a pierdut productivitatea, fiind înlocuit cu sufixe echivalente din limba standard. Formantul este însă uzual în unele sufixe compuse (v. *-uleț, -areț/-ăreț*).

În limba română, cu ajutorul sufixului *-eț*, s-au creat substantive, adjective și adverbe. Dintre acestea, cele mai reprezentative sunt derivatele substantivale, fiind urmate de formațiile adjectivale. Clasa adverbilor este însă nesemnificativă.

Derivatele cu afixul analizat, de regulă, au accentul pe sufix, în timp ce împrumuturile din limbile slave au accentul atât pe sufix, cât și pe rădăcina cuvântului.

Unele lexeme, în funcție de accentul logic din definiție, pot deriva atât de la adjective, cât și de la verbe (cf. *măreț, -eață* adj. „grandios, impunător, falnic, maiestuos, fastuos” < *mare* adj. + *-eț* vs. *măreț, -eață* s.m.f., adj. (reg.) „(om) care se mândrește; semeț”; (reg.) „(om) care se trufește” < *mări* vb. + *-eț*).

Marea parte a lexemelor organizate cu sufixul *-eț* sunt, astăzi, învechite, populare sau regionale, cele din urmă impresionând din punct de vedere cantitativ.

ABREVIERI

anat. = anatomie
 bg. = bulgară
 bot. = botanică
 depr. = depreciativ
 dim. = diminutiv
 entom. = entomologie
 hidr. = hidronim
 hip. = hipocoristic
 iht. = ihtiologie
 irn. = ironic
 min. = mineralogie
 neob. = neobișnuit
 orn. = ornitologie
 pol. = polonă
 rus. = rusă
 slv. = slavonă
 srb. = sârbă
 ucr. = ucrâineană
 var. = variantă
 vsl. = vechea slavă
 zool. = zoologie

DICȚIONARE

Cihac, D. Et., I = A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*. Vol. I: *Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes*, Francfort s/M., Ludolphe St.-Goar; Berlin, A. Asher; Bucurest, Socec, 1870.

- Constantinescu = N. A. Constantinescu, *DicŃionar onomastic româneŃ*, BucureŃti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963.
- DA = *DicŃionarul limbii române* (sub conducerea lui Sextil PuŃcariu). Tomul I. Partea I. A–B, BucureŃti, Librăriile Socec & Comp. Ńi C. Sfetea, 1913; Tomul I. Partea II. C, BucureŃti, Tipografia Ziarului „Universul”, 1940; Tomul I. Partea III. Fascicula I. D–De, BucureŃti, „Universul”, Intreprindere Industrială a Statului, 1949; [Fascicula II. De–DeŃina; 1948]; Tomul II. Partea I. F–I, BucureŃti, Monitorul Oficial Ńi Imprimeriile Statului. Imprimeria NaŃională, 1934; Tomul II. Partea II. Fascicula I. J–Lacustru, BucureŃti, Tipografia Ziarului „Universul” S.A., 1937; Tomul II. Partea II. Fascicula II. Ladă–Lepăda, BucureŃti, Tipografia Ziarului „Universul” S.A., 1940; Tomul II. Partea II. Fascicula III. Lepăda–LojniŃă, BucureŃti, Tipografia Ziarului „Universul” S.A., 1948.
- DELR, II = *DicŃionarul etimologic al limbii române*. Vol: II: *Litera C*. Partea 1. Ca–Cizmă. Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”. (Coord.: Acad. Marius Sala, Andrei Avram, membru corespondent al Academiei), BucureŃti, Editura Academiei Române, 2015.
- DEX = *DicŃionarul explicativ al limbii române*, ediŃia a II-a, revăzută Ńi adăugită, tiraj nou, BucureŃti, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.
- DI = *DicŃionar invers*, BucureŃti, Editura Academiei Române, 1957.
- DLR = *DicŃionarul limbii române*, vol. I–XIX, ediŃie anastatică, BucureŃti, Editura Academiei Române, 2010.
- MDA = *Micul dicŃionar academic*, vol. I–IV, BucureŃti, Editura Univers Enciclopedic, 2001, 2002, 2003, 2003.

BIBLIOGRAFIE

- Densusianu (1901) = Ovidiu Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, fasc. I, Paris, Ernest Leroux.
- Form. Cuv. (XVI–XVIII) (2007) = *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, coord.: Magdalena Popescu-Marin; red.: Eugenia ContraŃ, Cristina Gherman, FinuŃa Hasan, Rodica OcheŃeanu, Magdalena Popescu-Marin, BucureŃti, Editura Academiei Române.
- Gaur (1929) = Al. Gaur, *Nom d’agent et adjectif en roumain*, Paris, Champion.
- ILR (1969) = *Istoria limbii române*, vol. II: *Româna comună*, coord. Al. Rosetti, BucureŃti, Editura Academiei Republicii Populare Române.
- LoŃonŃi (2001) = Dumitru LoŃonŃi, *SoluŃii Ńi sugestii etimologice*, BucureŃti, Univers Enciclopedic (Etymologica 9).
- LoŃonŃi (2021) = Dumitru LoŃonŃi, *Convingeri Ńi propuneri etimologice*, BucureŃti, Editura Academiei Române (Etymologica 31).
- Miklosich (1881) = Franz Miklosich, *Beitrage zur Lautlehre der rumunischen Dialekte. Vocalismus I; Vocalismus II; Consonantismus I; Consonantismus II*, Wien, Gerold.
- Nestorescu (2006) = Virgil Nestorescu, „Aspecte ale formării cuvintelor în limba română veche (sec. XIV–XVI)”, în Virgil Nestorescu, *Din viaŃa cuvintelor româneŃti*, BucureŃti, Editura Academiei Române, p. 17–64.
- Pascu (1916) = G. Pascu, *Sufixe româneŃti*, BucureŃti, Librăriile Socec & Co.
- Popescu-Marin (1978) = Magdalena Popescu-Marin, „Modele învechite Ńi populare de derivare menŃinute în numele de familie”, în LR XXVII, nr. 3, p. 297–303.

ASPECTS OF THE DERIVATION WITH THE SUFFIX *-eȚ*

Abstract

The derivatives with the suffix *-eȚ* were mainly formed according to the Slavic model, imitating the structure of borrowings from Slavonic, Old Slavonic and modern Slavic languages, which entered in the Romanian language both through culture and oral. The first formations with the suffix *-eȚ* on Romanian appeared in the 16th century, the suffix being active and productive in the old language. The peak in the use of the suffix *-eȚ* is the 19th century, but most of the derivatives from this period constitute regional elements. In the current Romanian language, it has lost its productivity, being replaced by equivalent suffixes from the standard language. The structural element, however, is very productive in compound suffixes *-uleȚ*, *-areȚ/-ăreȚ*. The derivatives with the analyzed suffix, as a rule, have the accent on the suffix, while borrowings from Slavic languages have the accent on both the suffix and the root of the word. Most of the lexemes organized with the suffix *-eȚ* are today obsolete, popular or regional, the latter impressive from a quantitative point of view.